

Asia: VN/25888/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaalihuoltolain, vanhuspalvelulain ja asiakasmaksulain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Pidätekö kannatettavana, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä esitetyllä tavalla?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Aluehallintovirastot pitävät lähtökohtaisesti kannatettavana, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä. Aluehallintovirastojen mukaan käsite ”teknologinen ratkaisu” tulisi määritellä laintasoisesti.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan teknologia voidaan ottaa käyttöön, mikäli sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö arvioi, että teknologinen ratkaisu soveltuisi asiakkaan palveluun. Asiakkaan tulee olla tietoinen teknologian käytöstä ja osata käyttää sitä (huom. muistisairaat ja turvapuhelimet) ja saada tarpeen mukaan ohjausta ja neuvontaa teknologian käytössä. Asiakkaan tulee myös ymmärtää, mikä merkitys teknologialla on hänen palvelukokonaisuudessaan. Asiakkaan kokonaispalvelujen osalta teknologian soveltuvuutta, toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta tulee arvioida säännöllisin väliajoin.

Esitysluonnoksen perustelujen mukaan asiakkailta ei tarvita suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöönottoon. Esityksessä todetaan, että ”Jos ammattilainen arvioi teknologisen ratkaisun soveltuvan ja että asiakkaan palveluun ja asiakas vastustaa sitä, olisi yritettävä löytää yhteisymmärrys asiakkaan palvelun toteuttamisen tavasta. Asiakkaan ymmärrystä ja tietoutta voitaisiin esimerkiksi lisätä selostamalla teknologian hyötyjä ja kertomalla tarkemmin teknologian toimintatavoista.” Pykäläluonnoksen ja sen perustelujen perusteella jää epäselväksi, voidaanko teknologinen ratkaisu ottaa käyttöön asiakkaan vastustelusta huolimatta. Jos voidaan, asiakkaan oikeusturvakeinona on ilmeisesti muutoksenhaku, mutta onko teknologista ratkaisua vastustavan asiakkaan kuitenkin alistuttava teknologisen ratkaisun käyttöön muutoksenhakuaikana tai haettava

toimeenpanon keskeytystä? Aluehallintovirastojen mukaan on tärkeää, että asiasta tehdään muutoksenhakukelpoinen päätös. Ehdotus tulee lisäämään kanteluja laillisuusvalvojille, etenkin jos asiakkaan ja omaisten informointi teknologisen ratkaisun ominaisuuksista tai käytöstä epäonnistuu tai on puutteellista.

Aluehallintovirastot toteavat, että suurimmalla osalla ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakkaista on merkittäviä kognitiivisen toimintakyvyn vajeita. Esityksen mukaan vuonna 2022 iäkkäiden ympärivuotisen hoidon asiakkaista 90 prosentilla oli heikentynyt kognitio ja noin 70 prosentilla oli dementiadiagnoosi. Sellaisten asiakkaiden osuus, joita edellä mainittu virke koskee, ei ainakaan ole pienentynyt ottaen huomioon myös ympärivuorokautiseen palveluasumiseen pääsyn kriteerien tiukentuminen hyvinvointialueilla. Lakiehdotuksen 47 §:n 2 momentin 1 kohdassa edellytetään, että asiakas on tietoinen teknologisen ratkaisun käytöstä, osaa tarpeen mukaan käyttää sitä ja saa tarpeen mukaan ohjausta ja neuvontaa sen käytössä.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan erityisesti asiakkaan tosiasiallinen tietoisuus teknologian käytöstä, mutta myöskaan teknologian käyttö sekä ohjauksen ja neuvonnan vastaanottaminen eivät toteudu tilanteessa, jossa asiakkaan kognitiivinen toimintakyky on merkittävästi alentunut.

Esityksen 47 §:ää koskevissa perusteluissa todetaan, että ”Asiakaslain 9 §:n mukaisesti, jos asiakas ei itse pysty osallistumaan sosiaalipalvelunsa toteuttamiseen, on asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa. Teknologian käytöstä on siis tarvittaessa hyvä keskustella asiakkaan läheisen kanssa, jos asiakas ei itse pysty osallistumaan palvelunsa toteuttamiseen.”

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan asiakaslaki nimenomaan edellyttää kyseisissä tilanteissa asiakkaan tahdon selvittämistä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa, mutta perustelutekstin ilmaisu ”on hyvä keskustella” jättää vaihtoehdon myös olla keskustelematta. Aluehallintovirastot esittävät kirjattavaksi asiakaslain kanssa yhtenevää sanamuotoa. ”Jos asiakas ei siis itse pysty osallistumaan palvelunsa suunnitteluun ja toteuttamiseen, tulee teknologian käytöstä keskustella asiakkaan tahdon selvittämiseksi asiakkaan laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa”.

Esityksen mukaan tekninen valvonta kattaa esimerkiksi kameravalvonnan ja liiketunnistimiin perustuvan valvonnan. Esityksessä todetaan, että 48 §:ssä tarkoitettua teknistä valvontaa ei voida toteuttaa asiakkaiden omissa asuinhuoneistoissa tai muissa yksityiseen käyttöön tarkoitetuissa tiloissa, kuten saniteettitiloissa eli esimerkiksi WC:ssä tai pukuhuoneessa. Kuitenkin 47 §:ää koskevissa perusteluissa todetaan, että ”Hoivakamera voisi olla käytössä myös palveluasumisessa, jolloin kuvayhteys asiakkaaseen huoneeseen voidaan saada välittömästi”. Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan kuvayhteyden ottaminen asiakkaan huoneeseen on tulkittava asiakkaan kotirauhan piiriin kuuluvien tilojen kameravalvonnaksi.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidättekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikössä säädettäisiin uudessa 48 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Aluehallintovirastot pitävät kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköissä yhteisissä tiloissa säädetään 48 §:ssä. Teknisen valvonnan sallittavuuden arvioinnissa on merkitystä sillä, mitä tilaa tai kohdetta aiotaan valvoa. Teknisen valvonnan määrittämisen puuttuessa jää epäselväksi minkälaisesta valvonnasta on kyse. Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan hallituksen esityksessä tulisi selkeyttää, mitkä tilat toimintayksikössä määritellään yksityisyyden suojan/kotirauhan piiriin kuuluviksi.

Hallituksen esitysluonnoksen 48 §:ssä on hahmoteltu teknistä valvontaa ja sen käyttöönoton edellytyksiä hyvin ylimalkaisesti. Pykäläluonnos jättää siten säännöksen soveltajalle suuren vastuun ja varsin laajan tulkinnanvaran.

Riittävän tarkkarajainen säätäminen on edellytys sille, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa luodaan yhtenäiset valtakunnalliset toimintakäytännöt ja yhtenäiset linjaukset sekä edellytykset myös valvontaviranomaisille asioita käsiteltäessä. Tarkkarajaista säätämistä edellyttää myös se, että säätelyllä rajoitetaan aina yksilön perusoikeuksia.

Aluehallintovirastot pitävät hyvänä, että teknologian käytöstä ja teknisestä valvonnasta säädetään laissa. Aluehallintovirastot pitäisivät kuitenkin parempana vaihtoehtona sijoittaa teknistä valvontaa koskeva sääntely muualle kuin yleislakiin, esimerkiksi erilliseen itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta säädettävään lakiin. Jos teknologian käytöstä ja teknisestä valvonnasta säädetään yleislaissa, joka koskee kaikkia asiakasryhmiä, on tarkoin huolehdittava siitä, että yleislain ja vastaavat mahdolliset erityislakien, esimerkiksi kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain, kirjaudet eivät ole tulkinnanvaraisia tai keskenään ristiriitaisia.

Tekninen valvonta, ainakin useimmissa muodoissaan, merkitsee useisiin perusoikeuksiin kohdistuvia rajoituksia ja perusoikeuksien rajoittamisesta tulee säätää lain tasolla. Tällä hetkellä oikeustila on epäselvä ja nykyiset teknisen valvonnan menetelmät ja käytännöt sosiaalihuollon yksiköissä lienevät hyvin kirjavina. On tärkeää saada lakiin yhtenäiset raamit ja reunaehdot tekniselle valvonnalle.

Teknisen valvonnan käytön reunaehdot tulisi lailla säätämisen vaatimus huomioon ottaen kirjata nimenomaan säännökseen, ei sen perusteluihin. Täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus huomioon ottaen pykäläluonnosta tulisi täsmentää ja rajata esimerkiksi sallittujen keinojen ja olosuhteiden

perusteella. Oikeasuhtaisuuden vaatimus huomioon ottaen säännöksestä tulisi käydä ilmi esim. kuinka usein ja millä menettelyllä teknisen valvonnan ratkaisujen käyttöä, niiden laajuutta ja käytön menetelmiä arvioidaan. Epäselväksi myös jää, kuka päättää näistä asioista ja mitkä ovat asiakkaiden, omaisten ja mahdollisten muiden teknisen valvonnan kohteiden oikeusturvakeinot, jos ne katsovat teknisen valvonnan keinojen olevan esimerkiksi perusteettoman laajoja tai ylittävän sen, mitä voidaan pitää ”välttämättömänä”.

Lakiesityksen 48 §:ää koskeissa perusteluissa s. 80 todetaan, että ”Teknisen valvonnan osalta asiakastietojen käsittely tulee sääntelyn mukaisesti rajata vain sosiaalihuollon ammattihenkilöille. Tällöin perusteena on joko voimassa oleva asiakassuhde tai muu sosiaalipalvelun järjestämiseen ja toteuttamiseen liittyvä tehtävä.” Aluehallintovirastot pitävät ongelmallisena, jos teknisen valvonnan asiakastietojen käsittely rajataan vain sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöille (tai kuten esityksessä paikoitellen todetaan, vain sosiaalihuollon ammattihenkilöille), koska ympärivuorokautisen palveluasumisen yksiköissä työskentelee välittömän asiakastyön tehtävissä myös esimerkiksi hoiva-avustajia, jotka eivät ole ammattihenkilöitä. Aluehallintovirastot ehdottavat perusteluja tarkennettavaksi asiakastietolain 9 §:n mukaisesti seuraavalla tavalla: ”Myös teknisen valvonnan osalta asiakastietojen käsittelyn on perustuttava sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön ja muun asiakastietoja käsittelevän henkilön työtehtävään ja annettavaan palveluun siten, että henkilöllä on oikeus käyttää vain työtehtävissään tarvitsemiansa välttämättömiä asiakastietoja.”

Lakiesityksen 48 §:n 1 momentissa todetaan, että ”Sosiaalihuollon toimintayksikön asiakkaiden yhteisessä käytössä olevissa tiloissa teknistä valvontaa saa toteuttaa silloin, kun se on tarpeen asiakkaan terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Teknisen valvonnan käyttö tulee rajata ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään ja sen on oltava oikeasuhtaista tarkoitukseensa nähden.” Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan edellä mainitussa momentissa ja sitä koskevista perusteluista jää epäselväksi, onko riittävää, että yhden asiakkaan hyvinvointi, terveys ja turvallisuus edellyttävät esimerkiksi kameravalvontaa, niin sellainen voidaan yhteisiin tiloihin asentaa.

Esitykseen tulisi aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan tarkentaa, että ajallinen välttämättömyys tarkoittaa myös sitä, että jos asiakkaan tarve tekniseen valvontaan poistuu, on tekninen valvonta tällöin lopetettava. Epäselväksi jää ylipäätään, onko tekninen valvonta joltain osin (esim. kameravalvonnan osalta) viimesijaista siten, että siihen voidaan turvautua vasta, jos mitään muita riittävän vaikuttavia keinoja asiakasturvallisuuden varmistamiseksi ei ole käytettävissä vai onko kaikkien keinojen tarkoitus olla käytössä yksiköiden vapaan harkinnan mukaan.

Perustelutekstissä s. 91 todetaan, että ”Tekninen valvonta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa katsotaan välttämättömäksi asiakkaiden terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden kannalta. Samalla kyse on työntekijöiden työturvallisuudesta ja toisaalta palvelun järjestäjän intressistä suojata toimintayksikössä olevaa omaisuutta ja kiinteistöä.” Ensimmäisestä virkkeestä tulee vaikutelma, että lakiesityksessä katsotaan teknisen valvonnan olevan aina välttämätöntä.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan työntekijöiden työturvallisuutta sekä omaisuuden ja kiinteistön suojaamista ei tulisi liittää yhteen asiakkaiden terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden kanssa. Kyseisellä perustelutekstin kohdalla voi olla vaikutusta siihen, että teknisen valvonnan käyttöönoton ja asiakaskohtaisessa arvioinnissa välttämättömyyden kynnys saattaa madaltua, jos perustelutekstissä mainitaan samassa yhteydessä myös työturvallisuus sekä omaisuuden ja kiinteistöjen suojaaminen.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Esityksessä ehdotetaan, että asiakkaalta ei pyydetä suostumusta teknologisen ratkaisun käyttöönottoon, vaan asiakkaan mielipide otetaan huomioon osana asiakasprosessia (palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnitelma, päätös). Kannatatteko tätä ehdotusta? (HE-luonnos kappale 2.6)

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan asiakkaalta ei tarvitse pyytää erillistä suostumusta teknologian hyödyntämisestä sosiaalihuollon palvelujen suunnittelukokonaisuuteen, teknologisen ratkaisun käyttöönotolle osana sosiaalihuollon palvelujaan, mutta asiakkaan oma näkemys, mielipiteet ja palvelutarve tulee huomioida palvelutarpeen arvioinnissa ja palveluita järjestettäessä siitähän huolimatta, että teknologia arkipäiväistyy. Koska teknologian käytön suunnittelu pitäisi sisältyä palvelutarpeen arviointiin, tulisi asiakassuunnitelmaan kirjata, suostuuko asiakas teknologian käyttöön tai kieltäytykö hän siitä. Lisäksi asiakassuunnitelmassa olisi kuvattava tarkemmin, mitä teknologiaa käytetään ja mihin asiakkaan tarpeeseen teknologialla vastataan sekä asiakkaan oma näkemys asiaan.

Aluehallintovirastot korostavat, että asiakkaalla tulee olla mahdollisuus kieltäytyä teknologia käytöstä osana hänen palvelukokonaisuutensa. Asiakasta tulee myös informoida palveluntuottajan taholta, että asiakkaalla on oikeus kieltäytyä teknologisista vaihtoehtoista. On tärkeää huomioida, että teknologista ratkaisua hyödynnettäessä ei voida puuttua asiakkaan tai muun henkilön yksityisyyteen enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää. Käytettävän teknologian mukaan sillä voi olla vaikutusta myös asiakkaan yksityis- ja perhe-elämän suojaan.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan asiakkaat, jotka tarvitsevat sosiaalihuollon palveluja, ovat yleensä heikommassa asemassa ja usein heidän mahdollisuutensa tietoisien ja yksilöidyn suostumuksen antamiseen ovat heikentyneet. Toisaalta kysymys on ainakin osaltaan asiakkaan perusoikeuksiin kajoavasta tavasta toteuttaa palveluja, mutta aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan asiakkaan perusoikeuksia ei voida rajoittaa edes asiakkaan suostumuksella. Jos esitys etenee siten, että suostumusta ei tarvitse pyytää, on aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan

laissa korostettava asiakassuunnitelmaa tekevän työntekijän velvollisuutta kirjata syy, miksi kyseinen teknologinen ratkaisu on asiakkaan edun mukainen ja vastaa parhaiten hänen tarpeisiinsa.

Aluehallintovirastot katsovat, että suostumuksen pyytäminen luopumaan yksilöllisistä perusoikeuksista ei ole perustuslain mukaista eikä tällaisella suostumuksella voida sivuuttaa asiakkaan muita oikeuksia tai oikeutta hyvään sosiaalihuoltoon.

Aluehallintovirastot esittävät käsityksensä/huolensa, millä tavalla sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammattitaitoa ja osaamista kehitetään ja ylläpidetään, jotta he pystyvät arvioimaan nopeasti kehittyvien teknologisten ratkaisujen käyttöönoton asiakaskohtaisesti ja asiakkaan edun mukaisesti. Työntekijöitä tulee myös perehdyttää teknologisten laitteiden käytön opastamiseen ja virhetilanteiden huomioimiseen sekä vahvistaa erityisesti ammattihenkilöiden osaamista asiakkaiden itsemääräämisestä ja oikeuksista.

Lisäksi aluehallintovirastot esittävät huolensa siitä, että asiakkaalle myönnettävä teknologinen ratkaisu ei perustu niinkään siihen arvioon, mikä parhaiten vastaa asiakkaan tarvetta, vaan arvioita ja päätöistä ohjaavat ne teknologiset ratkaisut, joita hyvinvointialueella ja yksityisellä palveluntuottajalla on tosiasiallisesti käytettävissä.

Aluehallintovirastojen mukaan asiakkaan kieltäytyminen teknologisista ratkaisusta ei saa olla esteenä pääsyle palveluiden piiriin.

Jos ei, voitte esittää, miksi asiakkaalta pitäisi pyytää suostumus ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidättekö kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksikön yhteisissä tiloissa säädetään?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Aluehallintovirastot pitävät kannatettavana, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköissä yhteisissä tiloissa säädetään. Teknisen valvonnan sallittavuuden arvioinnissa on merkitystä sillä, mitä tilaa tai kohdetta aiotaan valvoa. On huomioitava, että säätelyn piiriin tulee eri tyyppisten yksiköiden yhteisiä tiloja. Alla mainitaan ympärivuorokautisen palveluasumisen yksiköt. Tätä pykälää tullaan soveltamaan myös lastensuojelulaitoksiin. Teknisen valvonnan käsite tulisi määritellä pykälässä. Lisäksi käsitettä ”kotirauha” (4 mom.) ei tulisi sellaisenaan käyttää, koska se on ristiriidassa tämän lain tarkoituksen (yleiset tilat) ja rikoslaissa ilmaistun kotirauhan käsitemäärittelyn kanssa. Lähtökohtaisesti aluehallintovirastot suhtautuvat asiakkaiden kodinomaiseen elämään liittyvien tilojen tekniseen valvontaan kriittisesti.

Aluehallintovirastojen mukaan on huomioitava, että ympärivuorokautisen palveluasumisen yksiköt sekä muut sosiaalihuollon toimintayksiköt ovat rakenteeltaan erilaisia (kerrostalotyyppiset, jolloin asiakkaalla on ”oikea” asunto/ryhmäkotityypiset, jolloin asiakkaalla on vain huone), jolloin yksikön tilat voivat erota paljonkin toisistaan. Tämä aiheuttaa haasteita esimerkiksi yhteisten tilojen määrittelylle.

Aluehallintovirastojen mukaan yhteiset tilat tulisi määritellä tarkemmin, eikä teknistä valvontaa ainakaan kuvayhteydellä tulisi sallia kodin normaaleihin toimintoihin tarkoitetuissa tiloissa. eli tiloissa, joissa asiakas viettää aikaansa tai ruokailee. Käytännössä asiakkaan oma huone toimii vain makuuhuoneena silloin, kun asiakkaalla ei ole ”oikeaa” asuntoa.

Lisäksi aluehallintovirastot korostavat, että toimintayksikön yhteiset tilat, kuten keittiötilat, ruokailutilat sekä yhteiset oleskelutilat eivät voisi olla teknisen valvonnan piirissä olevia tiloja, koska niiden katsotaan kuuluvan yksityisyyden suojan piiriin ja asiakkaiden maksamaan vuokraan on jyvitetty myös toimintayksikön yhteisessä käytössä olevien tilojen vuokria. Niin sanottuun normaaliin kotiasumiseen sisältyvien tilojen, kuten ruokailu- ja oleskelutilojen tilavuokrien jyvittäminen asiakkaille herättää kysymyksen siitä, kenellä loppujen lopuksi on oikeus päättää tiloihin asennettavasta teknisestä valvonnasta.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan esitetyn 48 §:n sanamuoto antaa ymmärtää, että tekninen valvonta toimintayksikön yhteisissä tiloissa olisi mahdollista silloinkin, kun vain yhden yksittäisen asiakkaan terveyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaaminen sitä edellyttää (vrt. pykälän yksityiskohtaiset perustelut, jossa käytetty monikkomuotoa ”asukkaat”). Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan yhteisten tilojen teknisen valvonnan edellytyksenä tulisi olla toimintayksikön asiakaskunnan turvallisuus ja hyvinvointi laajemmin tarkasteltuna, eikä yksittäisen asiakkaan tilanne ja tarpeet voisi oikeuttaa kaikkiin asiakkaisiin kohdistuvaa teknistä valvontaa.

Jos ei, voitte esittää, miksi teknisestä valvonnasta ei pitäisi säätää ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Missä tilanteissa katsotte, että toimintayksikössä olisi tarpeen käyttää tallentavaa kameravalvontaa? Millainen prosessi liittyy tallentavan kameravalvonnan käyttämiseen

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan yleisesti kameravalvontaa eli niin sanottua teknistä valvontaa voidaan pitää asianmukaisena esimerkiksi lääkehoituhuoneessa, yksikön ulkoalueilla ja ulko-ovilla, missä kameravalvonnalla olisi ennaltaehkäisevä vaikutus.

Aluehallintovirastot katsovat, että kameravalvonta voisi olla mahdollista silloin kun se on toiminnan luonteen mukaisesti välttämätöntä esimerkiksi lastensuojelulain mukaisissa erityisen huolenpidon yksiköissä.

Tallentavasta kameravalvonnasta tulee ilmoittaa tarroilla tai kylteillä. Kameravalvontajärjestelmä, joka kerää ja tallentaa tietoa (kuvaa/ääntä) henkilöstä, on henkilötietolain piirissä.

Kameravalvontaa harjoittavan tulee myös laatia valvonnalla saatavista henkilötiedoista rekisteriseloste, joka tulee olla kaikkien saatavilla. Rekisteriselosteesta tulee ilmetä mm.

- Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus
- Rekisterinpitäjän yhteystiedot
- Tietojen säännön mukainen luovutus
- Tietojen suojauksen periaatteet

Tietosuojavaltuutettu suosittelee tarpeellisuuden arviointia viimeistään kolmen vuorokauden kuluessa tallennuksesta. Työnantajan on määriteltävä etukäteen ne henkilöt, jotka työtehtäviensä tai asemansa puolesta ovat oikeutettuja katselemaan kameravalvonnasta syntyneitä tallenteita.

Pidättekö kannatettavana, että laissa säädettäisiin, että asiakasprosessin aikana on arvioitava teknologian hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalveluissa?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Aluehallintovirastot pitävät kannatettavana, että laissa säädettäisiin, että asiakasprosessin aikana on arvioitava teknologian hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalveluissa, koska jo nyt toiminnassa olevilla teknologisilla ratkaisuilla on pystytty muun muassa vahvistamaan asiakasturvallisuutta, parantamaan lääketurvallisuutta ja viemään teknologian avulla palveluja laajemmin myös reuna-alueille. Teknologisten ratkaisujen avulla pystytään osaltaan vastaamaan toiminnan tehokkuuteen sekä kehittämään työ- ja toimintatapoja ja vastaamaan asiakkaiden palvelutarpeisiin.

Aluehallintovirastot korostavat, että asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja tahtoa tulee kunnioittaa palveluiden kokonaisarvioinnissa ja toteutuksessa.

Jos ei, voitte esittää, miksi arviointivelvollisuudesta ei tulisi säätää.

-

**Pidättekö kannatettavana, että asiakasmaksulain 10 e §:ään lisätään uusi momentti, jonka nojalla turva-
auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa voidaan periä maksu?**

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Aluehallintovirastot pitävät kannatettavana, että asiakasmaksulain 10§:ään lisätään uusi momentti, jonka turva-auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa voidaan periä maksu. Aluehallintovirastojen mukaan säännöllisen kotihoidon maksuun voi sisältyä turva-auttamispalvelut huomioiden kuitenkin, että kotihoidon kokonaismaksun suuruus on kohtuullinen suhteessa asiakkaan maksukykyyn.

Jos ei, voitte esittää, miksi ei tulisi säätää ehdotetulla tavalla.

-

Pidättekö kannatettavana, että teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa asetettaisiin maksimiraja?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Aluehallintovirastot pitävät kannatettavana, että teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilömitoituksen laskemisessa asetetaan maksimiraja. Aluehallintovirastot perustelevat näkemystään sillä, että teknologialla on mahdollista korvata vain hyvin rajattu määrä henkilöstöä, jos lainkaan, ja siitä syystä maksimiraja on välttämätön.

Esitysluonnoksesta saa käsityksen, että teknologian huomioimista mitoituksessa koskeva maksimiraja koskee vain ikääntyneitä. Mikäli esityksen on tarkoitettu koskevan vain ikääntyneitä, ei esitys kohtelee yhdenvertaisesti kaikkia asiakasryhmiä ja riskinä on, että teknologia huomioidaan henkilöstön mitoitusta alentavana muidenkin asiakasryhmien kohdalla.

Aluehallintovirastot ilmaisevat huolensa siitä, että teknologiaan turvaudutaan yöaikaisessa hoidossa tavalla, joka voi vaarantaa asiakkaiden turvallisuuden ja oikeuden hyvää ja laadukkaaseen hoitoon. Aluehallintovirastot viittaavat valvontahavaintoihinsa, joiden perusteella yöaikainen henkilöstömäärä on ylipäätään useimmiten niukka, eikä toimintayksiköissä välttämättä ole edes yhtä työntekijää jokaista asuinkerrosta kohden. Kuten esityksessäkin on todettu, on ympärivuorokautisten asiakkaiden palvelutarve erittäin runsas ja yksiköissä on asiakkaita, joiden hoitamisessa tarvitaan useamman kuin yhden hoitajan apua myös yöaikaan.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan silloin, kun henkilöstömitoitusta on teknologisten ratkaisujen avulla vähennetty, on tärkeää varmistaa riittävä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden määrä kaikkina vuorokauden aikoina. Myös se tulee varmistaa, että asiakas saa aina tarpeensa mukaisesti konkreettista apua ja tukea häntä hoitavilta.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Jos kannatatte maksimirajan asettamista teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa, onko ehdotettu 0,04 mielestänne sopiva?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Aluehallintovirastot kannattavat maksimirajan asettamista teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa ja ehdotettu 0,04 on sopiva. Mikäli palveluntuottaja arvioi, että välittömän asiakastyön vähimmäismitoitus tarve olisi 0,70, palveluntuottajan henkilöstömitoitus tulisi olla 0,66 ja teknologisten ratkaisujen 0,04. Aluehallintovirastojen mukaan tämä maksimiraja osaltaan voi motivoida palveluntuottajia investoimaan teknologisiin ratkaisuihin ja kehittämään niiden myötä uusia työ- ja toimintatapoja yksikössä.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Pidätekö kannatettavana, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon vähimmäishenkilöstömitoitus olisi edelleen 0,6 työntekijää asiakasta kohti, jota ei voitaisi teknologioita käytettäessä alittaa?

Kyllä

Jos kyllä, voitte esittää asiaan liittyvät näkökohtanne.

Aluehallintovirastot pitävät ehdottoman tärkeänä, että iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon vähimmäishenkilöstömitoitus olisi edelleen 0,60 työntekijää asiakasta kohti, ja sitä ei voitaisi alittaa teknologisia ratkaisuja käytettäessä. Teknologia on hyvä apu mm. kirjauksissa ja työvuorosuunnittelussa. Oikein käytettynä teknologialla voidaan kohdentaa resursseja ja mahdollistaa läsnäoloa sinne, missä sitä tarvitaan. Teknologia voi lisätä asiakasturvallisuutta vain, jos myös ammattihenkilöstöä on riittävästi paikalla. Kamerateknologialla ei voi korvata henkilöstöä.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan laissa tai hallituksen esityksessä olisi selvyyden vuoksi hyvä vielä täsmentää, että vähimmäishenkilöstömitoituksella (0,6 työntekijää/asiakas) tarkoitetaan nimenomaan henkilötyövoimaa.

Esitetyn 20 §:n mukaan henkilöstömitoitusta arvioitaessa voidaan mitoitusta pienentää enintään 0,04 työntekijää asiakasta kohti, mikäli toimintayksikössä on käytössä teknistä valvontaa tai asiakkaan sosiaalipalvelussa on käytössä teknologinen ratkaisu, jolla voidaan korvata välitöntä asiakastyötä. Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan ehdotettua muotoilua tulisi täsmentää. Mikäli teknistä valvontaa on käytössä vain osassa toimintayksikköä (esim. yhdessä useasta ryhmäkodista), ei mitoituksen laskeminen koko toimintayksikössä ole tällöin perusteltua, kuten ei myöskään tilanteessa, jossa vain osalla asukkaista on käytössä jokin teknologinen ratkaisu. Tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi aluehallintovirastot pitävät tarpeellisena, että hallituksen

esitykseen lisätään selkeitä esimerkkejä teknisen valvonnan ja/tai teknologisten ratkaisujen vaikutuksista mitoituksen määrittämiseen eri tilanteissa.

Aluehallintovirastojen mukaan ympärivuorokautisessa palveluasumisessa asiakkaat ovat monisairaita ja paljon apua tarvitsevia. Henkilöstön määrän lisäksi tulee huomioida, että yksikön henkilöstörakenne, henkilöstön osaaminen ja kielitaito vastaavat yksikön asiakkaiden palvelutarvetta. Lisäksi yksikössä on oltava riittävästi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä jokaisessa työvuorossa.

Jos ei, voitte esittää vaihtoehtoisia ratkaisumalleja ja muut asiaan liittyvät näkökohtanne.

-

Valmistelussa on arvioitu, että lääkehuoltoon, yöaikaiseen valvontaan ja kirjaamiseen liittyvillä teknologioilla voi olla henkilöstövaikutuksia. Näettekö, että iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa voisi vielä olla joitakin muita välittömän asiakastyön tehtäviä, joissa teknologian avulla voitaisiin vähentää henkilöstötarvetta?

Kyllä

Jos kyllä, mitä tehtäviä ne olisivat ja millä teknologialla henkilöstötarvetta voitaisiin vähentää?

Aluehallintovirastot toteavat, että teknologian vaikutusta henkilöstötarpeeseen on vaikea arvioida, koska teknologian käytöstä sosiaalihuollon toiminnassa on hyvin vähän tutkittua tietoa ja teknologia kehittyy jatkuvasti. Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan työntekijä voi hyödyntää teknologisia ratkaisuja, mutta teknologiset ratkaisut eivät vähennä henkilöstön tarvetta. Ympärivuorokautiseen palveluasumiseen palvelutarpeensa perusteella sijoittuvat asiakkaat pystyvät harvoin itsenäisesti hyödyntämään tekniikkaa.

Kannustaako esitys mielestänne investoimaan uusiin teknologioihin sosiaalihuollon palveluissa (myös muissa kuin iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoidossa)?

Kyllä

Voitte esittää teknologiainvestointeihin liittyviä näkökohtia.

Aluehallintovirastojen mukaan esitys osaltaan kannustaa investoimaan uusiin teknologioihin sosiaalihuollon palveluissa huomioiden eri asiakasryhmät vanhusten lisäksi. Asiakkaiden tulee saada entistä enemmän tietoa eri teknologisista ratkaisuista ja heitä tulee kannustaa kokeilemaan ja opettelemaan teknologiasovellusten käyttöä. Aluehallintovirastot katsovat, että sosiaalihuollon asiakkaiden itsemääräämisoikeutta ja omaa tahtoa tulee kunnioittaa vahvasti ja hyväksyä myös se, että kaikki sosiaalihuollon asiakkaat eivät tahdo eikä heillä ole mahdollisuutta käyttää teknologisia ratkaisuja osana omaa palvelukokonaisuuttansa.

Aluehallintovirastot ilmaisevat huolensa siitä, että teknologisten ratkaisujen kustannukset siirtyvät asiakkaalle riippumatta siitä, minkälainen teknologia on kysymyksessä. Valvontahavaintojen mukaan asiakkaat saavat maksupäätöksen palveluista pääsääntöisesti vasta siinä vaiheessa, kun asiakas on jo

palvelujen piirissä, jolloin maksut kokonaisuutena voivat tulla asiakkaalle yllätyksenä. Aluehallintovirastot pitävät tärkeänä korostaa esityksessä sitä, että asiakkaan toimeentulon edellytykset eivät missään vaiheessa saa vaarantua ja hyvinvointialueiden on huolehdittava siitä, että maksujen huojennusmahdollisuudesta tiedotetaan konkreettisesti jo ennen palvelun piiriin siirtymistä. Teknologiset ratkaisut tulisi sisältyä ympärivuorokautisen palveluasumisen maksuihin.

Voitte esittää teknologiainvestointeihin liittyviä näkökohtia.

- todelliset taloudelliset vaikutukset
- henkilöstön koulutus ja osaaminen
- vaikutukset valvontatyöhön
- kuka maksaa investoinnit ja millä tavalla teknologisilla ratkaisuilla on vaikutusta asiakasmaksuihin

Voitte esittää muut asiaan liittyvät näkökohtanne ehdotuksen vaikutuksista.

- hallituksen esitysluonnoksessa on tuotu hyvin vähän esille teknologian käyttöön liittyviä riskejä
- millä varmistetaan teknologisten sovellusten käyttökunto; kuka vastaa ja varmistaa huollot, päivitykset, korjaukset jne. Tulevatko korjaukset yms. asiakkaan kustannettaviksi?
- hoivakameran ja kameravalvonnan ero, käsitteiden määrittäminen
- kirjaamiseen liittyvät asiat; sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt sekä riittävä osaaminen kirjaamiseen ja teknologisten sovellusten käyttöön ja asiakasohjaukseen

Aluehallintovirastot pitävät hyvänä, että teknologian käytöstä ja teknisestä valvonnasta sinänsä säädetään laissa. Aluehallintovirastot katsovat perustelluksi toistamiseen korostaa, että jos teknologian käytöstä tullaan säättämään yleislaissa, joka koskee kaikkia asiakasryhmiä, on tarkoin huolehdittava siitä, että yleislain ja vastaavat mahdolliset erityislakien kirjaukset eivät ole tulkinnanvaraisia tai keskenään ristiriitaisia.

Aluehallintovirastot pitävät hyvänä sitä, että kiireellisen avun antaminen määritellään kotihoidoksi. Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan teknologisten ratkaisujen kohdalla tulisi kuitenkin nykyistä enemmän korostaa sitä, että esimerkiksi kotihoidon etäkäynnit eivät voi kokonaan korvata kotihoidon käyntejä asiakkaan luona.

Esityksestä ei käy ilmi, mihin 48 §:n mukainen teknisen valvonnan välttämättömyys kirjataan ja kuka tai mikä taho (HVA/toimintayksikön henkilökunta/vastuuhenkilö?) arvion välttämättömyydestä tekee. Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan sekä välttämättömyys ja sen perustelut, että

kirjaamispaikka tulee käydä selkeästi ilmi laista, jotta välttämättömyyden arviointi myös jälkikäteen on valvonnallisesti mahdollista.

Aluehallintovirastot eivät pidä riittävänä, että 47 §:n mukaisten teknologisten ratkaisujen käyttämisen tarve arvioitaisiin vain asiakassuunnitelmassa, koska teknologisten ratkaisujen käytössä voi tulla kysymykseen puuttuminen perustuslaissa turvattuun asiakkaan yksityiselämään ja kotirauhaan. Asiakkaan oikeussuojakeinot on varmistettava.

Huomioiden kaikki sosiaalihuollon asiakasryhmät aluehallintovirastojen mukaan teknologisilla ratkaisuilla ei voi korvata läsnäolevaa henkilöstöä, eivätkä teknologiset ratkaisut korvaa inhimillisen hoivan ja läsnäolon tarvetta.

Porkka Marja

Itä-Suomen aluehallintovirasto - Avien yhteinen lausunto ISAVI/4059/2025,
koordinoijana ylitarkastaja Kirsi Laitinen/ISAVI